

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ТА ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ (ПРИКЛАДНИЙ ТА ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

ПАРТИСИПАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ПЛАНУВАННЯ ЗЕЛЕНИХ ПУБЛІЧНИХ ПРОСТОРІВ У МІСТАХ

*Костянтин Мезенцев, Наталія Провотар
mezentsev@knu.ua, provotarnat@ukr.net*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Abstract: Contemporary views on studies of green public spaces spatial distribution in cities are analyzed. The ideas of Arnstein's "ladder of public participation" in terms of assessment of local residents' involvement in planning and decision-making on urban development including green public spaces planning are discussed. The main findings of the studies of green public spaces distribution inside different kinds of cities are considered. Their peculiarities in the cities in post-Soviet space are identified. The case study results of green public spaces planning and dwellers engagement in Kyiv's new neighborhood are presented.

Key words: city, green public spaces, distribution, urban planning, participation

Американський фахівець з теорії міського планування С. Файнштейн веде мову про три критерії справедливого міста – демократію, рівність та різноманітність [3]. Зокрема, вона узагальнює цінності, що розглядаються урбаністами як позитивні («добрі») та негативні («погані») щодо публічних просторів, наголошуючи, що «погані» публічні простори характеризуються нестачею доступності, гомогенністю, а «погане» планування – верховенством експертів, незалученістю громадян [3].

На оцінку забезпеченості публічними просторами впливає ефект масштабу. Зокрема, дослідження у Сінгапурі показало, що на більших просторових масштабах розподіл зелених публічних просторів виглядає більш сприятливо і рівномірно, ніж на рівні міських районів (планувальних районів та підзон) [9]. Автори дослідження висловлюють думку, що недостатня увага в процесі міського планування забезпеченості зеленими публічними просторами на рівні міських районів, можливо, є фактором, що зумовлює відповідні диспропорції за показниками добробуту та доходів [9].

Дослідження у Шанхаї виявили істотні диспропорції у забезпеченості публічними просторами в центрі та на периферії міста, що зумовлює

необхідність аналізу не тільки центральних, але й периферійних територій та потреб мешканців периферії у відкритих публічних просторах [4].

Дослідження в Тегерані не виявили чітких паттернів у розподілі і доступності зелених публічних просторів, зокрема щодо соціально-економічного статусу районів. На думку авторів дослідження, це не зовсім дивно, оскільки місто характеризується безплановим, неконтрольованим розвитком, спролінгом [2]. Проте щодо якості, то зв'язок був виявлений: зелені публічні простори в бідних районах мають тенденцію підтримуватися у гіршому стані та мають більше ознак асоціальної поведінки відвідувачів порівняно з більш заможними районами [2].

Зелені публічні простори впливають не тільки на фізичне, але й на психічне здоров'я мешканців. Соціально нерівномірний розподіл зелених публічних просторів може посилити нерівність щодо здоров'я у місті [8]. Окрім того, дослідження доводять, що якість відкритих публічних просторів у межах міських районів більш важлива ніж їхня кількість [5]. Так, наприклад, у австралійському місті Перт Ж. Френсіс та ін. виявили, що мешканці районів з вищою якістю відкритих публічних просторів мають більше шансів мати краще психічне здоров'я, ніж мешканці районів з відкритими публічними просторами низької якості [5].

М. Шиндлер та ін. зазначають, що просторово рівномірний розподіл публічних просторів не обов'язково забезпечує переваги для всіх мешканців. У цьому контексті необхідно брати до уваги ставлення мешканців до публічних просторів та їх використання. На прикладі Брюсселя вони виявили, що на ставлення впливає соціально-економічний профіль населення: високоосвічені, зайняті мешканці всіх вікових груп (тобто фактично група населення з вищими доходами) частіше висловлюють позитивне ставлення до зелених публічних просторів, ніж особи старших вікових груп, пенсіонери та менш освічені (тобто фактично група населення з нижчими доходами) [7].

С. Лоу зазначає, що поняття справедливості не повинне зводитися лише до рівномірного розміщення, а важливо його розширити за рахунок включення питань залучення всіх груп мешканців до процесів планування та прийняття рішень щодо публічних просторів [6].

Відповідно до «драбини громадської партисипації» Ш. Арнстейн, залучення мешканців до процесу планування може мати різні ступені – неучасть, токенізм (символічна участь) та залучення до прийняття рішень. На першому ступені Ш. Арнстейн виділила дві сходинки – маніпулювання (коли громадяни включаються до різноманітних консультативних комітетів, рад, щоб навчати або «інженірувати» їх підтримку; на засіданнях таких органів чиновники навчають, переконують, радять громадянам, а не навпаки) та

терапію (коли збирають громадян і проводять з ними психологічні бесіди на проблемні теми, тобто місцева влада намагається «лікувати хворих» громадян, а не враховувати їхні інтереси) [1].

Ступінь токенізму, який дозволяє громадянам чути та мати голос (бути почутими), проте без гарантії, що їхня думка буде врахована, охоплює три сходи – інформування, консультування та заспокоєння (placation). Інформування – це перший крок до легітимізації партисипації, але це одностороння комунікація. Консультування вже передбачає збір думок громадян (шляхом опитування щодо їхнього ставлення до тих чи інших рішень, процесів, проведення зустрічей у мікрорайонах та організації громадських слухань), але без гарантування їх врахування. Тобто в такому випадку громадяни «беруть участь в участі», а не прийнятті рішень. На рівні заспокоєння громадянам дозволяється радити, але все одно за владою залишається право прийняття рішень, коли представники громади не мають більшості, права вето, тобто реально не впливають на прийняття рішень [1].

Ступінь прийняття рішень є справжньою партисипацією, коли впливовість громадян зростає від партнерства (що передбачає розподіл повноважень між громадянами і владою щодо планування, але в більшості випадків громадяни самі відвойовують таке право, а не отримують від влади, а влада може залишати за собою право вето), до делегування повноважень (коли представники громади отримують більшість у прийнятті рішень або мають право вето) та громадського контролю (коли повнота управлінської влади передається громаді, наприклад, корпорації житлового району). Проте остання сходи є іншою крайністю і зазнає критики через можливий локальний сепаратизм, меншу ефективність, професійність тощо [1].

В різних країнах та містах різні підходи до планування публічних просторів зумовлені різними причинами. Так, у більшості міст розвинених країн зелені публічні простори з'єднуються з пішохідними міськими площами та вулицями, створюючи великі публічні простори; у містах з високою щільністю забудови переважає створення «кишенькових парків», вертикальних публічних просторів; у містах в складних природно-кліматичними умовах, де функціонування відкритих публічних просторів обмежується коротким сприятливим сезоном для перебування на відкритому повітрі, пріоритетним стає створення закритих публічних просторів. Особливою є ситуація у містах на пострадянському просторі (включаючи Київ), де спадщина радянської планової системи, що передбачала достатній рівень забезпеченості зеленими публічними просторами, зменшує потребу у створенні нових зелених публічних просторів, натомість зумовлює необхідність підвищення якості облаштування

та обслуговування таких публічних просторів, з одного боку, а також їх захист від забудовників, з іншого.

Одним із прикладів цього в місті Києві є будівництво житлового комплексу «Ліко-Град», де проживає 25 тис. осіб. При проектуванні житлового комплексу планувалось використання новими мешканцями вже існуючих та зелених публічних просторів. «Гуляти з дітьми, вигулювати собак, відпочивати ввечері на свіжому повітрі – там», тобто за межами житлового комплексу. Такий стан речей за умови належного обґрунтування не суперечить державним будівельним нормам в Україні. Натомість, прибудинкова територія, зокрема внутрішні двори, не позиціонуються як публічні простори, а розглядалась як транзитна зона та місця для паркування автомобілів. Тому навіть досить активна спільнота мешканців житлового комплексу поки що не змогла актуалізувати питання публічних просторів у межах комплексу. Україна, як і більшість пострадянських країн, знаходяться на другому ступені сходинок партисипації Ш. Арнстайн – токенізм, маючи відносно розвинену мережу неурядових організацій, що виконують консультаційні/дорадчі функції, але без ефективною участі громадян у процесі прийняття рішень [10].

Список використаних джерел

1. Arnstein S.R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216-224.
2. Bahrini F., Bell S., Mokhtaradeh S. (2017). The relationship between the distribution and use patterns of parks and their spatial accessibility at the city level: A case study from Tehran, Iran. *Urban Forestry & Urban Greening*, 27, 332-342.
3. Fainstein S.S. (2009). Planning and the Just City. In: Marcuse P., Connolly J., Novy J., Olivo I., Potter C. and Steil J. (eds.). *Searching for the Just City. Debates in urban theory and practice*. New York: Routledge. pp. 19-39
4. Fan P., Xu L., Yue W., Chen J. (2017). Accessibility of public urban green space in an urban periphery: The case of Shanghai. *Landscape and Urban Planning*, 165, 177-192.
5. Francis J., Wood L.J., Knuiman M., Giles-Corti B. (2012). Quality or quantity? Exploring the relationship between Public Open Space attributes and mental health in Perth, Western Australia. *Social Science & Medicine*, 74, 1570-1577.
6. Low S. (2013). Public space and diversity: Distributive, procedural and interactional justice for parks. In G. Young, & D. Stevenson (eds.). *The Ashgate research companion to planning and culture*. Surrey: Ashgate Publishing. pp. 295-310.
7. Schindler M., Le Texier M., Caruso G. (2018). Spatial sorting, attitudes and the use of green space in Brussels. *Urban Forestry & Urban Greening*, 31, 169-184.
8. Schüle S.A., Gabriel K.M.A., Bolte G. (2017). Relationship between neighbourhood socioeconomic position and neighbourhood public green space availability: An environmental inequality analysis in a large German city applying generalized linear models. *International Journal of Hygiene and Environmental Health*, 220, 711-718.
9. Tan P.Y., Samsudin R. (2017). Effects of spatial scale on assessment of spatial equity of urban park provision. *Landscape and Urban Planning*, 158, 139-154.